

Magavad mehed

VANEMUINE

teatri peatoetaja

155. hooaeg

Martin Crimp

Magavad mehed

(Men Asleep, 2018)

VÕIMUMÄNG NELJALE ÜHES OSAS

TÕLKIJAKI ERKKI SIVONEN

LAVASTAJAKI JOHAN ELM

KUNSTNIK EUGEN TAMBERG

VALGUSKUNSTNIK KARMEN TELLISAAR (ENDLA)

MUUSIKALINE KUJUNDAJAKI KIRILL HAVANSKI (TARTU UUS TEATER)

INSPIITSIENT KAIISA ARENG VÕI KÄDI JAKOBSON

ESIETENDUS 12. APRILLIL 2025 VÄIKESES MAJAS.

Näidendi ja tõlke autoriõigusi vahendas Eesti Teatri Agentuur

***Meie suurim soov ja
suurim hirm on see,
et keegi näeb meid.
Päriselt näeb meid.***

Johan Elm

Osades:

Julia

PIRET LAURIMAA

Paul

ANDRES MÄHAR

Josephine

LINDA PORKANEN

Tilman

KEN RÜÜTEL

Lavastajalt

Mida teha siis, kui inimene ühtäkki tunneb, et see, kuidas senimaani elatud on, peab muutuma – samas on muutumine jube hirmutav, sest see nõuaks endale otsa vaatamist ja vigade tunnistamist? Mida teha, kui see tunne tabab inimest näiteks pool kaks öösel? Kas pidada vastu ja tegeleda sellega või minna magama ja loota, et hommikul on kergem?

„Magavad mehed“ on väga kontrastne näidend – tegelased käituvad ootamatult: räägivad küll palju, aga jätavad veel rohkem ütlemata, nad eksisteerivad mingis kummalises aegruumis ning esialgu jääb ähmaseks, kas nad seal tegelikult viibida tahaksid. Ja miks üldse on kokku tulnud?

Mulle tundub, et nad tulevad või satuvad kokku, sest nad ei taha üksi jääda. Et nad kõik on parasjagu sellises eluhetkes, kus on vaja otsustada – kuidas edasi? Ja see hirmutab neid, võib-olla paneb neid teisi süüdistama, selle asemel, et enda vastu aus olla. Ja siis ollakse koos, võib-olla tehakse head nägu, võib-olla loodetakse, et see kõik läheb mööda. See on väga inimlik.

Aga mida enam hiline õhtu edasi tiksub, seda enam paneb seesama üksijäämise hirm neid inimesi ekstreemselt käituma.

Aga seda hilist õhtut ja seda ööd ja seda ekstreemsust on neile vaja. Seda on neile vaja, et nad lõpuks mõistaksid, mis on neile päriselt oluline. Ja kas selleks, et jõuda selleni, mis on neile päriselt oluline, peab kõiki teisi tümitama? Mina arvan, et ei pea. Nad lihtsalt ei oska teisiti. Aga õnneks see öö tuletab neile meelde, et vägivald pole ikkagi kõige õigem tee õnneni.

Sedasama võiksimme ka meie, kogu ühiskond, endale meelde tuletada.

Johan Elm

Martin Crimp

Sündinud 14. veebruaril 1956

Inglismaal Drafftfordis.

Crimpi on nimetatud teatrimaailma David Lynchiks ning tema stiili on määratletud lavalise sürrealismina.

Juba Crimpi varasemad näidendid annavad aimu sellest, et ta ei kirjuta „tavalisi“ näitemänge selge narratiivi, konkreetsete karakterite ja lahenduse poole tüüriva konfliktiga. Crimpi arvates ei peegelda selline draamavorm mingilgi moel 21. sajandi ühiskonda ega tema asukaid. Eeskätt torkab silma tema tegelaste emotsionaalne allasurutus, oma tunnete ja mõtete jagamisel on nad enam kui napid.

Eriti harjumatu on aga see, et autor ei ava peaaegu kunagi oma tegelaste tausta, ei vihja neid kujundanud eelnevatele sündmustele ning jätab hämaraks tegelastevaheliste suhete dünaamika. Crimpi näidendite kohati absurdiiks kalduv dialoog koosneb sageli üksikutest fragmentidest, mis ei anna aimu, kes parajasti kellega suhtleb – või on ehk tegu hoopis ühe inimese sees pulbitsevate sisemonoloogidega?

Kindlalt võib väita aga seda, et Crimpi tegelaste foonil olev sootsium on parajasti mingis ebakindlas ja lagunevas faasis, õhus on vihjeid juhitamatuks protsessidele, tihtipeale võime tajuda mingi läheneva katastroofi tunnet. Asjaolu, et vägivald tema näidendites kunagi lavale ei jõua, ainult lisab teadmatuse ja selgusetuse pinget. Selle düstoopiliseks kalduva maailmapildi tasakaalustamiseks lisab autor oma näidenditesse alati ka mängulisust, mõistatusi ja ehtbritlikku musta sarkastilist huumorit.

Salapära ja müstikat on aidanud hoida ka Crimpi enesekuvand: ta peaaegu ei anna intervjuusid ega ole avalikkusega jaganud pea midagi oma eraleust.

Lisaks näidenditele on ta kirjutanud ka libretosid muusikateatri jaoks ning mitukümend klassikaliste näidendite töötlust, näiteks Moliere'i ja Tšehhovi tuntud näidendite põhjal.

Crimpi läbimurdeteos ning tänaseni tuntuim ja tõlgituim näidend „Katsed elu kallal“ (*Attempts on Her Life*) esietendus Londonis 1997. aastal, nimetatud näidend jõudis 2021. aastal ka Eesti Draamateatri

lavale. Vanemuises on 2009. aastal mängitud Crimp'i näidendit „Linn“ (*The City*) Robert Annuse lavastuses.

Üks Crimp'i põhilavastajaid maailmas on olnud Katie Mitchell, kes on toonud lavale näidendid, mis on kirjutatud Hamburgi Deutsches Schauspielhausi tellimusel ning seal ka esietendusid. Teine neist oligi „Magavad mehed“ 2018. aastal. Antud näidend on kirjutatud mitte ainult konkreetsele teatrile, vaid ka kindlale trupile. Näidendi tegelaste nimedki võttis autor neid Hamburgis mänginud näitlejate nimedest. Crimp pole teinud saladust, et tema näidend meenutab vägagi Edward Albee' maailmakuulsat lavateost „Kes kardab Virginia Woolfi?“ (1962), siiski pole tegu selle kaasajastatud uustöötluse, vaid ikkagi täiesti originaalse teatritekstiga. 2018. aastal esietendus näidend ka Viinis, kusjuures tolles lavastuses jooksis lavapildi foonil Albee näidendi alusel valminud ikooniline filmiversioon aastast 1966 Elizabeth Taylori ja Richard Burtoniga peaosades.

Ja järsku... kui võõrad me teineteisele oleme, kui oleme kellegi kolmandaga koos. Kui keegi kolmas on meie tunnistajaks. Kui me korruga näeme end läbi kellegi teise silmade.

Johan Elm

Kes kardab Ulrike Meinhofi?

Antud persooni esinemist Martin Crimp'i „Magavates meestes“ võiks tõlgendada kui paralleel-tegelast Albee „Kes kardab Virginia Woolfi?“ pealkirjas, sest mõlemas näidendis mainitakse üht reaalselt elanud isikut. Albee tegelased tsiteerivad lastelaulu, kus mainitakse kuulsat inglise naiskirjanikku Virginia Woolfi, Crimp'i näidendis ütleb Paul, et Josephine meenutavat talle Ulrike Meinhofi. Näidendi tegelaste seos mainitud isikuga on aga mõlemal juhul jäänud täpsemalt avamata.

Kes aga oli too Ulrike Meinhof? Saksamaal tegutsenud ajakirjanik (eluaastad 1934-1976), kellest sai hiljem äärmusvasakpoolne terrorist. Ta oli koos Andreas Baaderiga üks kurikuulsa grupeeringu *Rote Armee Fraktion (RAF)* ehk Punaarmee fraktsiooni juhte ja ideolooge, sageli nimetati seda rühmitust ka Baader-Meinhofi grupeeringuks. Tegu oli Lääne-Saksamaa noorsooliikumisest väljakasvanud rühmitusega, kes nägi Saksamaa kapitalismi arengus Kolmanda Reichi taassündi ning korraldas mitmete inimohvritega lõppenud pommiplahvatusi ja atentaate, rünnates panku, kaubamaju ja riigi jõustruktuure. Kuigi RAFi liikmeskond hoiti teadlikult üsna väiksena, korraga vaid paarkümmend liiget, on mõned nende liikmed senini tagaotsitavad.

Ulrike Meinhof vangistati 1972. aastal, ta leiti pooduna arestikambri trellide küljest, ametliku versiooni kohaselt oli tegu enesetapuga.

Reinkarneerunud Ulrike Meinhof on tegelane ka Mihkel Raua fantaasiaromaanis „Sinine on sinu taevas“ (2010), mille finaalis maandub terroristide lennuk Vanemuise suures majas.

„Magavate meeste“ väike kunstigiid

Kuivõrd mõlemad näidendi naistegelased on kunstiajaloolased, mainitakse tekstis paar korda mõningate rahvusvaheliselt tuntud kunstnike nimesid. Kes nad täpsemalt on?

Andrea Manteg (1431–1506) oli vararenessansi maalikunstnik ja graafik, kes eelkõige sai tuntuks oma monumentaalsete antiikmütoloogiliste seinaja tahvelmaalidega. Kuulsaimaid näited tema tahvelmaalidest on „Surnud Kristus“ (u.1480) ning San Zeno kiriku altarimaalid Veronas.

Austria kunstnikud **Rudolf Schwarzkogler** ja **Otto Mühl** kuuluvad koos kolleegide **Günter Brusi** ja **Hermann Nitschiga** tuumikgruppi, keda tuntakse **Viini aktsionistidena**.

Viini aktsionistideks nimetati aastatel 1960–1971 Austrias tegutsenud kunstnike ühendust. Ühenduse tegevuse sotsiaalsed põhjused on seotud Teisest maailmasõjast alateadvusse jäänud traumade, aga ka näiteks seksuaalrevolutsiooniga. Viini aktsionistide kunstiline väljund ulatus

abstraktsetest ekspressionistlikest maalidest veriste rituaalideni, mis murdsid mitmeid senikehtinud tabusid.

Väljapaistva osa rühmituse tegevusest hõlmasid Orgien Mysterien Theater nime all toimunud skandaalse mainega aktsioonid, milles oli oluline osa inimkeha uutel kasutusviisidel, sh mitmete kehaeritiste (veri, sülg, higi, uriin jne) eksponeerimine, enesevigastamine, ka loomade ohverdamine ja avalik nülginine.

Eesti uuemast kunstist on Viini aktsioniste võrreldud näiteks Pärnu Academia Non Grata tegevusega.

Austria eksperimentaalne maalija ja animatsioonikunstnik **Maria Lassnig** (1919–2014) pälvis rahvusvahelist tähelepanu eelkõige oma ekspressiivsetes toonides, sürreaalsete liialduste ja moonutustega võrtsitatud autoportreedega. Tema maal „Magavad mehed“ aastast 2006 on andnud nime Martin Crimp'i näidendile.

„Magavad mehed”, Maria Lassing (2006)

Mis seos võiks neil meestel küll olla Crimpi tegelastega? Lavastaja Johan Elm arvab nii:

„Me võime ainult aimata, mis selles teoses just Crimpi inspireeris, aga millele see maal mind mõtlema paneb, on see, kas kujutatud mehed tõesti lihtsalt magavad või on nendega juhtunud midagi muud? Kas erksate ja positiivsete värvidega on püütud katta midagi võikamat? See kahtlus sai aluseks ka lavastuse loomisel. Mis on tegelikult tegelaste sõnade taga? Kas nende jõukus ja edukus on ka tegelikult midagi väärt? Kes nad siis päriselt on?”

*Isegi emakeelt on võimalik
unustada, kui pole kedagi,
kes seda sinuga räägiks.
Ning pole võimalik piisavalt
armastada, kui keegi ei ütle,
„ma armastan sind“.*

AnnenMayKantereit, „Orangenlied“, tlk Johan Elm

Teatrijuht Aivar Mäe

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Risto Joost

Balletijuht Jevgeni Grib

Lavastusala juht Karis Hindriksoo-Pitsi

Lavameistrid Rello Lääts, Kaupo Jalas, Taivo Pöder, Tanel Pärn, Jüri Urbel, Urmas Poom

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Taavi Kask, Innari Toome, Ain Austa, Andres Lindok,
Katrín Pahk, Leenamari Pirn, Jane Aus, Terje Kiho, Indrek Ots, Mart Raja,
Karmo Kiivit, Einar Pallas, Mait Sarap

Rekvisiidiala Liina Martoja, Brigita Värnik, Kaie Uustal,
Astrid Põhako, Nele-Liis Raud, Mirka Porrassalmi

Jumestusala Anneliis Punnar, Merike Järv

Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Triin Isak, Ruth Rehme-Rähni, Külli Kukk, Edith Ütt,
Elli Nöps, Ljubov Guzun, Ivi Vels, Tia Nuka, Kaire Arujõe, Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa,
Irina Medvedeva, Heli Kruuse, Anneli Vassar, Reet Vaga, Olga Vilgats,
Natalja Malinen, Juta Reben, Toomas Vihermäe, Ljudmila Nikolajeva

Riietusala Raina Varep, Kai Vahter, Kaidi Mikk, Katariina Talts

Valgustusala Andres Sarv, Imbi Mälk, Raul Telliskivi, Taivo Pöder

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Toivo Tenno, Martin Salundi

Kavalehe koostanud Sven Karja, **kujundanud** Katrin Leement

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi,
et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAE2X /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEE2X

Märksõna: VANEMUISE FOND

Suur aitäh teile Vanemuise fondi poolt:

Olga Aasav, Andrus Ansip, Mart Avarmaa, Alar Kroodo,
Kalev Kase, Mati Kermas, Eero Timmermann,
Tartu linn, Vanemuise advendikontserdil annetajad

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Suvekontserdi peatoetaja

Autopartner

Hotellipartner

Hotellipartner

Grimmipartner

TARTU

KULTUURIMINISTEERIUM

Kanname elamusi

Kõige mõnusam aeg ootab

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

Pakume üheskoos enam

**LYDIA
HOTEL**

www.lydia.ee
Ülikooli 14, Tartu

DORPAT

www.dorpat.ee
Soola 6, Tartu

vanemuine.ee